Dr hab. ANNA JURKOWSKA-ZEIDLER, prof. UG
Katedra Prawa Finansowego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Gdański

Gdańsk, 19 października 2024 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
mgra Richarda Lemonnier
pt. : *Model ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym*
Olsztyn 2024, ss. 247, promotor: dr hab. Michał Mariański, prof. UWM

Autor w rozprawie doktorskiej pt. *Model ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym* przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Michała Mariańskiego, prof. UWM zaprezentował bardzo interesujący problem badawczy o prawno-porównawczej naturze – francuski model ubezpieczeń na rynku finansowym. Temat ten jest istotny dla rozwoju rynku usług finansowych i budowy rynku wewnętrznego w Unii Europejskiej.
Już na wstępie recenzji, przed przejściem do uwag i ocen szczegółowych, podkreślam, że wybór tematu, sposób realizacji zamierzania badawczego, twórczy wkład pracy Autora, jaki się z tym wiąże, a także rezultaty zaprezentowane w tekście rozprawy – pozwalają na uzasadnienie i sformułowanie w końcowej części recenzji jednoznacznej oceny, że rozprawa spełnia ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim.

I. Wybór tematu rozprawy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska poświęcona jest wieloaspektowej, interdyscyplinarnej analizie francuskiego modelu ubezpieczeń na rynku finansowym, widzianemu z perspektywy prawnej.

Podjęta w dysertacji tematyka badawcza jest złożona, poznawczo interesująca, a co więcej ważna praktycznie.

Współczesny rynek finansowy podlega dynamicznej i postępującej ewolucji nie tylko w obszarze ram prawnych, technologicznych wymogów funkcjonowania, ale zwłaszcza w relacji z potrzebami klientów. Także rynek ubezpieczeniowy objęty został wpływem nowych i istotnych trendów, które wymuszają transformację w myśleniu o usługach ubezpieczeniowych i sposobie budowania oferty dla klienta. Do najistotniejszych z nich należą: indywidualizacja ochrony ubezpieczeniowej dostosowanej do swoistych potrzeb ochrony ubezpieczeniowej; możliwość ochrony przed ryzykiem w czasie rzeczywistym (przy użyciu narzędzi informatycznych i AI); rozwój nowych ekosystemów dystrybucji ubezpieczeń (kooperacja ubezpieczycieli z wieloma sektorami biznesu); pojawienie się nowych ryzyk wymagających nowych produktów ubezpieczeniowych. Przewiduje się zatem, że najbliższa dekada przyniesie kapitalną zmianę na rynku ubezpieczeniowym. Tradycyjne skupienie się na produktach, ocenie ryzyka i wypłacaniu roszczeń zostanie przesunięte na jakość usług, budowę doświadczenia i tworzenie wartości.
Z tego względu wybór tematu dysertacji należy uznać za ciekawy, a samą pracę za ważną i potrzebną, także z uwagi na potrzeby praktyki.

Zagadnienie funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego Autor przedstawia zasadniczo z punktu widzenia doktryny i dogmatyki prawa rynku finansowego, ponieważ bada głównie jego instytucje i systemowe mechanizmy, nie unika jednak wątków z prawa gospodarczego (formy prawne instytucji ubezpieczeniowych) i cywilnego (umowa ubezpieczenia). Podstawą ubezpieczenia jest ryzyko, jako złożona kategoria, definiowana na bazie różnych nauk. Ubezpieczenie jest jedną z metod transferu i zarządzania ryzykiem. W takim rozumieniu ubezpieczenia funkcjonują jako makroekonomiczny czynnik stabilizujący gospodarkę.

Doskonały jest wybór Francji do prowadzenia badań prawnoporównawczych. Francja ma jeden z największych rynków ubezpieczeniowych w Europie – o wysokim wskaźniku penetracji ubezpieczeń pokazującym relację składki przypisanej brutto do produktu krajowego brutto (PKB) i z dominacją ubezpieczeń na życie. Polski rynek ubezpieczeniowy jest obecnie największy wśród krajów Europy Środkowo-Wschodniej, jednak mimo intensywnego rozwoju, nadal znacząco ustępuje krajom Europy Zachodniej. A patrząc na aktualne statystyki międzynarodowe i wskaźniki, które świadczą o wielkości i potencjale rynku ubezpieczeniowego, Polska na tle innych krajów Unii Europejskiej wypada poniżej własnego potencjału i jest gdzieś pod koniec stawki. Rynkowy model ubezpieczeń rozwija się w Polsce od 1990 roku. W strukturze polskiego rynku dominują ubezpieczenia majątkowe, a najwięcej składki przypisanej brutto generują polisy komunikacyjne. Tempo wzrostu składki ubezpieczeniowej jest w Polsce niższe niż tempo wzrostu PKB i rozwój rynku ubezpieczeniowego – pomimo coraz lepszej sytuacji makroekonomicznej i społecznej – jest ograniczony i poniżej oczekiwań i możliwego znaczenia dla polskiej gospodarki.

Tymczasem zjawiska takie jak pandemia, wojna w Ukrainie czy coraz częstsze katastrofy naturalne, pokazują, jak ważne są ubezpieczenia i jaki jest ich gospodarczy i społeczny potencjał rozwojowy. Tym bardziej wnioski płynące z analiz i rozważań Autora mogą być przydatne dla identyfikacji zagrożeń i poszukiwania szans dla rozwoju polskiego rynku ubezpieczeniowego.

Tytuł rozprawy doktorskiej jest sformułowany prawidłowo, trafnie oddaje treść rozważań zawartych w pracy.

II. Cel rozprawy, tezy i metody badawcze

Praca ma rozbudowany wstęp, który bardzo dobrze już od początku porządkuje analizowaną problematykę, zakreślając szczegółowo zakres rozważanych problemów. Autor czytelnie przedstawia, co jest celem pracy

i jakie są główne zagadnienia badawcze. Nieco jednak chaotycznie buduje metodologię badań – hipotezy badawcze to raczej pytania badawcze, główna hipoteza odpowiada bardziej założeniu badawczego, nie układają się w spójną całość cele pracy.

Główną tezą pracy jest stwierdzenie (myląco nazwane przez Autora „założeniem") że „fundamentalnym elementem modelu ubezpieczeń we Francji jest bardzo rozbudowane i wielopłaszczyznowo traktowane ryzyko" (s.11). Głównym celem badawczym stało się „znalezienie obiektywnych elementów modelu funkcjonowania ubezpieczeń we Francji, zważywszy na miejsce ubezpieczeń francuskich na rynku światowym" (s.11). Przy takim podejściu Autor skupia się w pracy głównie na analizie wpływu i znaczenia ryzyka na model ubezpieczeń.

Wzrost znaczenia ryzyka na rynku finansowym obserwujemy już od czasu globalnego kryzysu finansowego 2008 r. Dynamika rozwoju oraz pojawianie się coraz to nowych zagrożeń sprawiają, że jak nigdy wcześniej, nowe ryzyka odpowiadają za wzrost luki ubezpieczeniowej – różnicy między stratą ekonomiczną powstałą wskutek zdarzeń podlegających ubezpieczeniu a kwotą wypłaconych w ich efekcie odszkodowań, mogących służyć pokryciu tej straty. Rynek ubezpieczeniowy zmuszony jest w szybkim tempie wykonać ważne zadanie w obszarze kreacji nowych potrzeb ubezpieczeniowych w odpowiedzi na zmieniające się normy społeczne i wartości kulturowe, wzrost znaczenia kwestii środowiskowych, społecznych i ładu korporacyjnego, rozwoju cyfryzacji i wzrostu znaczenia sztucznej inteligencji. Oznacza to również konieczność wzrostu aktywności w obszarze działań prewencyjnych oraz uświadamiania kolejnych pokoleń klientów w zakresie istotności ubezpieczeń dla codziennego funkcjonowania.

Autor wskazuje w treści pracy jakimi metodami badawczymi się posługuje. Ze względu na charakter podjętego tematu posługuje się w pracy przede wszystkim analizą dogmatyczno-prawną, co jest prawidłowe i naturalne

w pracach z dyscypliny nauki prawne. Wykorzystuje też w pracy metodę historyczną, ważną dla ukazania ewolucji badanych instytucji prawnych.

III. Treść i konstrukcja rozprawy

Przyjęty przez Autora układ dysertacji odznacza się spójnością i logicznie uzasadnionym układem rozdziałów. Konstrukcja rozprawy jest prawidłowa, co ułatwia powiązanie rozważanych treści w kolejnych rozdziałach z osiągniętymi konkluzjami. Należy przy tym wysoko ocenić to, że Autor bardzo dobrze porusza się po prawie rynku finansowego, które łączy w sobie regulacje o bardzo różnej mocy prawnej i do tego dynamicznie się zmienia.

Treść rozprawy liczącej 296 stron ujęta jest w sześciu rozdziałach; są to: 1. Rys historyczny ubezpieczeń we Francji; 2. Ramy prawne regulacji działalności ubezpieczeniowej we Francji; 3. Kontrola i nadzór ubezpieczeniowy we Francji; 4. Ryzyko a ubezpieczenia; 5. Rodzaje ryzyka w ubezpieczeniach a rodzaje ubezpieczeń; 6. Zarządzanie ryzykiem w ubezpieczeniach. Pracę kończą wnioski.

Jasności i klarowności ustaleń odnoszących się do sformułowanej tezy zdecydowanie służy „na bieżąco" formułowanie po każdym z rozdziałów podsumowania. Niestety podsumowania te mają generalnie charakter opisujący poruszane kwestie, ale bez najważniejszych konkluzji. Takie podejście, uniemożliwia Autorowi formułowanie wniosków odnoszących się bezpośrednio do przedstawianych zagadnień.

Struktura rozdziałów jest moim zdaniem zbyt rozdrobniona (niektóre obejmują 2-3 strony), i myślę, że nie byłoby to z niekorzyścią dla logiki wywodów, gdyby niektóre z podrozdziałów zostały połączone w większe części. Nie powinno tak być także tzw. sierocych podrozdziałów – treść bezpośrednio pod tytułem rozdziału bez nadania jednostki redakcyjnej; jak również podrozdziałów z wyłącznie jedną jednostką redakcyjną.

IV. Ogólna ocena merytoryczna treści rozprawy

Jednoznacznie należy uznać, że recenzowana rozprawa doktorska ma oryginalny charakter oraz dotyczy zagadnień doniosłych z punktu widzenia prawa rynku finansowego oraz praktyki stosowania prawa.

Najważniejszą wartością rozprawy jest to, że Autor analizuje problematykę rynku ubezpieczeniowego we Francji w sposób kompleksowy, łącząc aspekty prawne i ekonomiczne, ukazując ją na tle ewolucji podejścia do ryzyka. Przedstawia cechy charakterystyczne modelu ubezpieczeń francuskich ukazując związek z historycznym modelem i wyzwaniami współczesnego rozwoju rynku. Duże znaczenie nadaje Autor w swoich rozważaniach społecznemu wymiarowi ryzyka oraz dbałości o interes ubezpieczonych, zwłaszcza w kontekście polityki społecznej.

Praca ma także istotny wymiar aksjologiczny: potrzeba bezpieczeństwa i zaufanie do ubezpieczycieli są wpisane w historię ubezpieczeń i stanowią nieodzowną wartość dla rozwoju rynku ubezpieczeniowego.

Model ubezpieczeń skonstruowany w dysertacji jest opisany w sposób syntetyczny, skupiając uwagę na najważniejszych elementach takich jak ryzyko i ukazując specyfikę podejścia do ryzyka, co determinuje także obecny stan rozwoju rynku ubezpieczeniowego i przewidywane wyzwania w przyszłości. Podoba mi się takie systemowe i funkcjonalne ujęcie badawcze, gdzie Autor koncentruje się na najważniejszych elementach konstrukcyjnych, trendach i determinantach rozwojowych.
Zagadnienia problemowe, które stały się przedmiotem badań Autora oraz Jego ostateczne ustalenia potwierdziły, że model ubezpieczeń we Francji jest modelem specyficznym, skutecznym, a także dynamicznym i perspektywicznym.

Ważnym ustaleniem jest kwestia indywidualizacji ubezpieczeń jako trendu rozwojowego wobec społecznego podejścia do ryzyka. Dużo uwagi poświęca Autor znaczeniu sztucznej inteligencji mającej największe znaczenie dla przyszłej indywidualizacji ofert ubezpieczeniowych. Wiele zagadnień przedstawionych w pracy może być inspirujące dla polskich regulatorów rynku ubezpieczeniowego.

Zastosowane metody badawcze oraz prawidłowy dobór literatury, źródeł normatywnych i orzeczeń umożliwiły sformułowanie przez Autora trafnych wniosków i ocen, a także postulatów *de lege ferenda*. Dlatego też uznać należy, że recenzowana dysertacja stanowi udane przedsięwzięcie naukowe i dobrze świadczy o umiejętnościach badawczych jej Autora.

V. Ocena szczegółowa treści rozprawy

W pierwszym rozdziale Autor zajmuje się genezą ubezpieczeń, historycznymi uwarunkowaniami ich rozwoju, znaczeniem reasekuracji i rolą państwa w rozwoju w rozwoju ubezpieczeń. W rozdziale tym nie tylko pokazano główne etapy rozwoju regulacyjnego rynku, który był inspirowany przede wszystkim rozwojem jednolitego rynku ubezpieczeń UE, ale przede wszystkim w bardzo ciekawy sposób ukazana została specyfika ubezpieczeń we Francji w ujęciu historycznym.

Drugi rozdział dysertacji poświęcony został regulacyjnemu otoczeniu rynku ubezpieczeń we Francji. Autor wskazuje na bardzo ważny segment ubezpieczeń wzajemnych. Bardzo wnikliwie ukazany został wpływ prawa UE na kształt ubezpieczeń we Francji. Autor zwraca uwagę, że prawo ubezpieczeniowe stało się swoistym laboratorium prawa ochronnego dla ubezpieczonych, a nawet wyprzedziło w tym zakresie prawo konsumenckie, było bowiem pierwszym prawem stawiającym na ochronę słabszej strony umowy. Na str. 66 Autor zamieszcza generalne stwierdzenie, że obecnie „europejskie prawo ubezpieczeniowe nie jest już prawem umowy

ubezpieczenia, ale prawem ubezpieczycieli jako podmiotów gospodarczych", nie tłumaczy jednak tej tezy – jestem bardzo ciekawa argumentacji. Czuję także pewien niedosyt w kwestii zagadnień konstytucjonalizacji francuskiego prawa ubezpieczeń oraz roli *soft law*: jaki jest ich wpływ na efektywność stosowania prawa na rynku ubezpieczeń?

W rozdziale trzecim Autor przedstawia system nadzoru nad francuskim rynkiem ubezpieczeń. Specyfika modelu nadzorczego polega na zdecentralizowaniu działania poszczególnych instytucji nadzorczych, z których każda z instytucji wykonuje w różnym zakresie nadzór nad całością lub segmentem rynku finansowego. W podsumowaniu tego rozdziału Autor stwierdza, że sposób organizacji współpracy jak i zakres kompetencji różnych francuskich instytucji nadzorczych mogą stanowić wniosek dla polskiego rynku, szkoda, że nie opisuje swoich rozważań w tym zakresie.

Kolejne trzy rozdziały pracy dotyczą ryzyka. W ujęciu doktrynalnym generalnie o ryzyku – fundamentalnej podstawie ubezpieczeń - pisze Autor w rozdziale czwartym. Tutaj została przedstawiona definicja, zasady wyceny, aspekty techniczne. Z kolei w rozdziale piątym ryzyko opisane jest w ujęciu prawnym. Szeroko ujęte zostało tam zagadnienie uspołecznienia ryzyka. Poprzez uwspólnienie ryzyka na skutek nowych technik obliczeń i zarządzania danymi, zmienia się tendencja w kierunku indywidualizacji ubezpieczeń. Autor podkreśla, jak szybko i jak wiele na rynku ubezpieczeniowym zmieniła transformacja cyfrowa i trafnie formułuje najważniejsze wyzwania w tym zakresie dla rynku ubezpieczeniowego. Ciekawie są przedstawione wybrane charakterystyczne ubezpieczenia na rynku francuskim. Zarządzaniu ryzykiem jest poświęcony ostatni szósty rozdział pracy.

We wnioskach Autor trafnie relacjonuje najważniejsze ustalenia związane z podjętym tematem. Interesująco prowadzi swoją narrację o przyszłości ubezpieczeń, które od początkowego uspołecznienia ryzyka i solidarności w postaci współdzielenia ryzyka, stoją u progu zmiany technologicznej

i cyfryzacji, indywidualizacji danych ubezpieczonych, a także standaryzacji zachowań klientów z wykorzystaniem sztucznej inteligencji.

Autor podkreśla rosnącą rolę zagadnienia bezpieczeństwa transakcji ubezpieczeniowych, zwłaszcza wobec zagrożeń cyberprzestępczością. Co ciekawe widzi w tym także szansę dla dalszego rozwijania i personalizacji oferty ubezpieczeniowej. Słusznie zauważa, że ekonomiczna rola i uspołecznienie przy ciągłym rozwoju zarzadzania danymi masowymi będą miały zasadniczy wpływ na model ubezpieczeń we Francji i na świecie. Przekonująco dowodzi, że najistotniejszym czynnikiem modelującym rynek ubezpieczeń jest ryzyko, a odnosząc to ustalenie do rynku francuskiego za najważniejsze elementy modelu funkcjonowania ubezpieczeń we Francji uznaje historycznie ukształtowana nacjonalizację w przeszłości, wzrastającą liczbę ubezpieczeń obowiązkowych, ważną rolę ubezpieczeń wzajemnych. Przyjmując, że ryzyko stanowi podstawę modelu ubezpieczeń o rozwoju rynku ubezpieczeniowego, zdaniem Autora zadecydują cztery czynniki: 1) compliance, bezpieczeństwo, trwałość rozwiązań; 2) elastyczność i niezawodność procesów technologicznych; 3) wiedza specjalistyczna i umiejętności techniczne, głębokie zrozumienie klientów, ich branż i potrzeb; oraz 4) innowacyjność i możliwość zaspokojenia wszystkich potrzeb, przy zindywidualizowanym podejściu do klienta. Ustalenia te znajdują potwierdzenie w dostępnych analizach trendów rozwoju rynku ubezpieczeniowego.

VI. Dobór źródeł i strona formalna rozprawy

Rozprawa doktorska jest starannie zredagowana. Nie zawiera błędów ani sprzeczności, napisana jest komunikatywnie, choć czasami język brzmi zbyt branżowo. Zbędne jest używanie pogrubiania czcionki przy wyróżnianych zagadnieniach, co nadaje niepotrzebny „podręcznikowy" charakter prowadzonym rozważaniom. Nie są także pomocne czytelnikowi obszerne cytowania w przypisach treści francuskich przepisów prawnych bez tłumaczenia (zwłaszcza w rozdziale trzecim).

Rozprawa jest dobrze udokumentowana poglądami doktryny, umiejętnie dobranymi aktami prawnymi oraz materiałami źródłowymi. Bibliografia pracy cechuje się wszechstronnością (blisko 190 pozycji bibliograficznych: książek, artykułów naukowych i innych, ponad 70 źródeł prawa oraz blisko 50 orzeczeń - nie ułożonych jednak w dającym się rozpoznać porządku).

VII. Konkluzja

Ogólna koncepcja rozprawy doktorskiej, przyjęty sposób argumentowania oraz analiza szczegółowa ujętej problematyki zasługują na akceptację. Przedłożona przez mgra Richarda Lemonnier rozprawa doktorska pt.: *Model ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym* – stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Autora w zakresie prawa – prawa finansowego, prawa rynku finansowego, oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia przez Niego pracy naukowej. Tym samym odpowiada ona wymaganiom stawianym pracom doktorskim wskazanym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742). Z tych względów istnieje, w mojej ocenie, podstawa do podjęcia dalszych stadiów postępowania, zmierzających do nadania Panu mgr. Richardowi Lemonnier stopnia naukowego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

